

BESZÁMOLÓ A KLEBELSBERG-ÖSZTÖNDÍJ KERETÉBEN VÉGZETT KUTATÁSOKRÓL

2018. október 7. és december 5. között Rómában, az Archivio Centrale dello Statóban (Központi Állami Levéltár)¹ kutathattam a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj keretében.

Kutatási körülmények:

A levéltárban hétköznaponként 9:00 és 18:45, szombatonként 9:00 és 13:00 között lehetett kutatni, hétfőtől csütörtökig naponta két (9:40, 12:20), péntekenként három alkalommal (9:40, 11:30, 13:30) hoztak iratanyagokat a raktárból a levéltár munkatársai, alkalmanként három csomót [busta], szombatonként a megelőző napokban felkért dokumentumokat lehetett vizsgálni.

A levéltár modern informatikai felszereltségének köszönhetően az iratok felkérése az intézmény belső rendszerén (OpenDAMS) keresztül, a kutatóterem tájékoztató részében kihelyezett számítógépeken történt.

Emellett ezeken az informatikai eszközökön keresztül történt a levéltárba való beiratkozás is, melynek keretében a személyes adatok megadásán túl, a képernyőbe épített kamerának köszönhetően fénykép is készül a kutatókról az azonosítás megkönnyítése érdekében.

Mindezek következtében a levéltár munkatársaival csak bizonyos esetekben (kiutazás előtti kapcsolatfelvétel, beiratkozás, tájékoztatás a levéltárban, fotóreprodukció készítésének engedélyeztetése) kommunikáltam.

Az intézményben szabadon lehetett fényképeket készíteni, ehhez egy formanyomtatványt kellett kitölteni, ugyanis csak abban az esetben kell a levéltárnak a felvételekért fizetni, ha ezeket a felvételeket publikálni kívánja a kutató, ezért a levéltárban töltött időm jelentős részében az iratokról készítettem fényképfelvételeket, majd ezekről utólag állítottam össze a jegyzéket. A felvételeket a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának a hungarika-jegyzékek mellett elküldöm.

¹ A levéltár elérhetősége: 001144 Roma RM, Piazzale degli Archivi 27. (Olaszország)

A kutatott iratanyagok:

Római kint tartózkodásom alatt négy fondot vizsgáltam meg az Archivio Centrale dello Statóban, melyek adatai a következők:

- Ministero della Pubblica Istruzione (Közoktatásügyi Minisztérium) (1784-1982) (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002270)
 - Fondképző: Direzione Generale delle Antichità e Belle Arti (Régészeti és Szépművészeti Főigazgatóság) (1852-1975) (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002537)
 - Fondcsoport: Divisione seconda (második osztály) (1908-1985) (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002611)
 - 1. Fond: Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (Ásatások; múzeumok, műtárgyak, szállítások; Emlékművek) (1908-1924) (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002613) – 1556 csomó
 - 2. Fond: Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (Ásatások; múzeumok, műtárgyak, szállítások; Emlékművek) (1925-1928) (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002615) – 387 csomó
 - 3. Fond: Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (Ásatások; múzeumok, műtárgyak, szállítások; Emlékművek) (1929-1933) (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002616) – 246 csomó
 - 4. Fond: Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (Ásatások; múzeumok, műtárgyak, szállítások; Emlékművek) (1934-1940) (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002617) – 363 csomó.

A kutatás menete:

Fondjegyzékek:

Mindenekelőtt a fondjegyzékeket tekintetem át – mivel ezek nem elérhetőek a világhálón – és így megismertem az iratanyag felépítését. Mindegyik fondhoz külön jegyzék társult:

- Pignatti Morano, Monica: Ministero della Pubblica Istruzione. Direzione Generale delle Antichità e Belle Arti. Divisione II. Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (1908-1924). Róma, 1990. (Azonosító száma: 16/10 2.1),
- Ecker, I., Sagú, Maria Letizia: Ministero della Pubblica Istruzione. Direzione Generale delle Antichità e Belle Arti. Divisione II. Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (1925-1928). Róma, 2011. (Azonosító száma: 16/10 2.2, 16/10 2.2A),
- Musacchio, Matteo: Ministero della Pubblica Istruzione. Direzione Generale delle Antichità e Belle Arti. Divisione II. Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (1929-1933). Róma, 1990. Azonosító száma: (16/10 2.3),
- Musacchio, Matteo: Ministero della Pubblica Istruzione. Direzione Generale delle Antichità e Belle Arti. Divisione II. Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (1934-1940). Róma, 1990. (Azonosító száma: 16/10 2.4).

A fent említett fondjegyzékeket csak a levéltár kutatótermének tájékoztató részében kinyomtatott formában lehetett megtekinteni, így ennek köszönhetően az első hét folyamán tudtam részletesebben megismerkednem a fondokkal, azok pontos felépítésével. A jegyzékek maguk sem voltak egységesek, sőt egy nyilvántaráson belül is voltak eltérések, erre példa a 16/10.2.1. számú jegyzék, melynek első felében, kisebb egységekre, dossziéokra [fascicolo] lebontott jegyzék található, majd ezt követte a nagyobb iratanyagot tartalmazó csomó [busta] alapú felsorolás.

Fondok felépítése:

Az első fond felépítése – az iratanyag nagyobb mennyisége miatt – eltér a többi hárométól, de ezek kisebb egységei egy kivétellel hasonlóan épülnek fel, mint a másik három.

Az első fond iratait alapvetően kronologikusan csoportosították: 1908-1912 (1-146. csomó), 1913-1915 (147-627. csomó), 1916-1919 (628-902 csomó), személyi iratok (934-967. csomó), 1920-1924 (968-1559. csomó).

A második, harmadik, negyedik fond, valamint az első fond 3-5 évet felölelő egységeit lényegében hat részre osztották az iratanyag rendezői:

1. Scavi (Ásatások),
2. Musei (Múzeumok),
3. Gallerie (Galériák),
4. Oggetti d'arte (Műtárgyak),
5. Sequestro, Ufficio d'esportazione, Dogane, Conti Giudiziali (Elkobzások, Kiviteli Hivatal, Vámhivatal, Bírósági számadások)
6. Monumenti (Emlékművek).

Ezekon felül még az alábbi számú osztályozások is fellelhetők, bár ezeket nem mindegyik fond tartalmazza:

7. Missione Archeologica Italiana (Olasz Régészeti Kiküldetések),
8. Indenitá, Ministeri. (Költségtérítések, Minisztériumok),
14. Carta – Archeologica varie, Notizie Scavi, Pubblicazioni (Régészeti vegyes iratok, Ásatási tudósítások, Kiadányok),
19. Biblioteche (Könyvtárak).

Ezek az alegységek is további részekre osztják az iratokat, először mindegyik témán belül az Affari Generali (Általános ügyek) iratai következnek, amelyek a főigazgatóság központi szervéhez beérkező és onnan továbbított dokumentumokat foglalták magukba, majd az

olaszországi települések és az azokhoz tartozó kisebb területek (Città, Provincia) főfelügyeletei, illetve az azok alá tartozó intézmények alfabetikus sorrendben.

A kikért iratok tulajdonságai:

Mindezekből arra a következtetésre jutottam, hogy hungarikákat főleg az első típusú iratokban lehet találni, mivel a kisebb területekre koncentráló iratok az adott városokkal, illetve az azokhoz tartozó kisebb régiók ügyeivel kapcsolatos dokumentumokat őriznek, azonban, ha a fondjegyzék kellőképp részletesen írta le az adott csomóba tartozó dossziékat, akkor ezekben is lehetett találni magyar vonatkozású iratokat, bár számuk csekély volt, például:

- 2. Trento - 1927. Trento Museo Nazionale. Medaglia trentina di proprietà del Sig. Fejér József. Proposta di acquisto.[2. Trento – 1927. Trento Nemzeti Múzeum. Fejér József tulajdonában lévő trentói érme. Felajánlás megvásárlásra.],²
- 1. Napoli - 1938. Scavi di Ercolano. Articolo del *Pesti Hirlap* sugli scavi di Ercolano [1. Nápoly – 1938. Herculanéumi ásatás. A *Pesti Hirlapban* megjelent cikk a herculanéumi ásatásról.],³
- 4. Affari Generali - 1937. Tavola bronzea romana rinvenuta nel Comune di Szony (Ungheria) conteniente un decreto dell'Imperatore Costantino. [4. Általános iratok – 1937. Előkerült római kori bronzasztal Szönyben (Magyarország) mely magába foglalta Konstantin császár rendeletét].⁴

Más esetben úgy jutottam el egy konkrét területi iratanyaghoz, hogy az arra vonatkozó általános ügyek dossziéját üresen találtam, annak borítójának belső felében láttam, mely bustát kell kikérni az iratok megtekintéséhez –erre csak egyszer volt példa, viszont annál nagyobb iratanyagot tartalmazott:

- Eredeti fascicolo címe: 4- Affari Generali – 1924 – Dipinto del Palma trafugato dal Veneto durante invasio nemico sequestrato a Budapest dal nostro ambasciatore. – [4.

²ACS-AS0001-0002615. 65. b. 1413. f.

³ACS-AS0001-0002615. 34. b. 544. f.

⁴ACS-AS0001-0002617. 114. b. 230. f.

Általános ügyek – 1924. Az ellenség támadása alatt elloptott Palma festmény, melyet a budapesti nagykövet elkobzott.]]⁵

- A fascicolo, mely az iratokat tartalmazta: 6. Belluno 1924. Luero. Dipinti della chiesa Parrocchiale trafugati dagli Ungheresi durante la guerra. – [6. Belluno 1924. Luero. A háború alatt magyarok által elloptott plébániatemplom festmények.]]⁶

Annak köszönhetően, hogy egy nap akár hat csomónyi iratot meg lehetett tekinteni – bár ebben az esetben nem volt valószínű, hogy nagy mennyiségű iratanyagot találtam – összesen 152 csomót (körülbelül 22,8 iratfolyóméter) sikerült megvizsgálnom, melyből 39-ben találtam hungarikát. Ennek oka, hogy az 1. számú iratanyag, mely az ásatásokkal foglalkozik – és a legnagyobb számban voltak jelen a fondokban – csak egy esetben tartalmazott hungarikát.⁷

Az iratanyag időtartama magyar szempontból az Osztrák-Magyar Monarchia időszakától kezdődik (1908), majd az első világháború után a Horthy-korszakot is magába foglalja a II. világháború második évéig, 1940-ig, így többféle tematika alapján is lehet rendszerezni az iratokat:

- Az Osztrák-Magyar Monarchia Olaszországba kirendelt hivatalainak iratai (Például: 5 – Roma – 1914 – Roma – Esportazione. Oggetti d’arte appartenenti al sig. Conte Vetter von der Lilie dell’ambasciata d’Austria presso la S.[anta] S.[ede] – [11. sz. dosszié: 5. Róma – 1914 – Róma – Kivitel. Vetter von der Lille gróf osztrák S.[zent]S.[zéki] nagykövet lakásából származó műtárgyak]),⁸
- Olaszország Ausztria-Magyarországi nagykövetségi iratai (Például: 3 – Affari Generali – 1913. Dipinti decorativi da concedersi alle R. R. [Regie] Ambasciate d’Italia all’Estero. – [3. sz. dosszié: 3. Általános ügyek – A k.[irályi] nagykövetségeknek átadandó festmények 1913.]),⁹
- Az I. világháború alatti, majd azt követő műtárgylopási, csempészési vádiratok (Például: 5 – Sequestro – 1914 – Vendita di oggetti sequestrati alla R[egi]a. Dogana di

⁵ACS-AS0001-0002613. 1093. b. 11. f.

⁶ACS-AS0001-0002613. 1221. b. 8. f.

⁷ACS-AS0001-0002617. 34. b. 544. f. 1. Napoli - 1938. Scavi di Ercolano. Articolo del *Pesti Hirlap* sugli scavi di Ercolano. – [Dosszié: 1. Nápoly – 1938. Herculanéumi ásatás. A *Pesti Hirlapban* megjelent cikk a herculanéumi ásatásról.]

⁸ACS-AS0001-0002613. 355. b. 11. f.

⁹ACS-AS0001-0002613. 233. b. 3. f.

San Giorgio di Nogara. – [16. sz. dosszié: 5. Elkobzások – 1914 – A San Giorgio di Nogara K[irályi] Vámhivatal által lefoglalt műtárgyak megvásárlása.]],¹⁰

- Az I. világháború alatt és utáni lefoglalt műtárgyak eredeti tulajdonosának *történő*visszaszolgáltatásával kapcsolatos iratok (Például:4. Affari Generali - 1925,1926. Ungheria. Statua lignea di proprietà Pauer Jean esami in Brunico. – [2285. sz. dosszié: 4. Általános iratok – 1925, 1926. Magyarország. Pauer Jean tulajdonában lévő, Bruneckben vizsgált faszobra]),¹¹
- A Fraknoi Vilmos által alapított Római Magyar Történeti Intézettel kapcsolatos iratok (Például:6. Affari Generali. Beni dei sudditi ex nemici. Roma – L'Istituto storico ungherese. Donazioni di Mons. Fraknoi. – [5. sz. dosszié: 6. Általános ügyek. Az ún. egykori ellenségek javai. Róma – Magyar Történeti Intézet. Mons. Fraknoi adományai.]),¹²
- Magyarországi és olaszországi intézmények közötti kiadványcsere (Például:19 – Biblioteca – 1913. Doni. – [7. sz. dosszié: 19 – Könyvtár – 1913. Adományok.]),¹³
- Műtárgyvizsgálati kérelmek (Például:4- Affari Generali – 1923 – Budapest. Pittura di Luigi Morgani in possesso del Sig. Eugenio Szoke informazione valore autore. – [27. sz. dosszié: 4. Általános ügyek – 1923 – Budapest. Szőke Jenő által tulajdonolt Luigi Morgani festmény valódiságának vizsgálata.]),¹⁴
- A Trianoni békeszerződés következtében átadandó műtárgyak (Például: Affari Generali - 1921. Trattato di Trianon. Consegna oggetti d'arte. Interpretazione dell'art. 177. – [5. sz. dosszié: 6. Általános ügyek – Trianoni békeszerződés. Műtárgyak átadása. A 177. cikk értelmezése.]),¹⁵
- Az I. világháborút lezáró békeszerződések következtében Magyarországtól elcsatolt területekről, valamint az anyaországban maradt magyar lakosok műtárgyainak felajánlása vételre vagy ajándékként olaszországi intézményeknek (Például:4. Affari Generali - 1933. ~~Kaske~~—Kassa (così ce Casse) (Cecoslovachia). Dipinto offerto in vendita dal Sig. A. von Zakarias. – [Szám nélküli dosszié: 4. Általános iratok –

¹⁰ACS-AS0001-0002613. 321. b. 16. f.

¹¹ACS-AS0001-0002615. 101. b. 2285.

¹²ACS-AS0001-0002613. 1144. b. 5. f.

¹³ACS-AS0001-0002613. 265. b. 7. f.

¹⁴ACS-AS0001-0002613. 1093. b. 26. f.

¹⁵ACS-AS0001-0002613. 1154. b. 5. f. 6

1933. ~~Kaske~~—Kassa (ma Casse) (Csehszlovákia) A. von Zakarias úr festményfelajánlása vételre]],¹⁶

Ezekre a dokumentumokra jellemző, hogy a Régészeti és Szépművészeti Főigazgatósághoz alapvetően a Külügyminisztériumtól (közvetett módon az olasz nagykövetségektől, követségektől), olaszországi területi művészeti főigazgatóságoktól, vámhivataloktól, magyarországi kulturális intézményektől (például, Ernst Múzeum, Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Múzeum, Magyar Tudományos Akadémia) érkeztek be, magánszemélyektől közvetlenül alig akadt beérkező irat.

A kutatást hátráltató tényezők:

Nehézséget okozott a kutatásban, hogy a 2615. számú fondot beiratkozásom után néhány héttel lezárták, az iratanyag rendezésének átalakítása miatt, amiről korábban nem tájékoztattak a levéltár munkatársai, annak ellenére, hogy kiutazásom előtt felvettem velük a kapcsolatot és biztosítottak az iratanyag vizsgálatáról.¹⁷ Ennek kapcsán azt a tájékoztatást kaptam Roberto De Rosetól, a levéltár kutatótermi előadójától, hogy Dr. Maria Letizia Sagútól, a levéltár igazgatótanácsának tagjától kaphatok engedélyt, azonban annak ellenére, hogy De Rose úrtól megkaptam Dr. Sagú elérhetőségét,¹⁸ nem kaptam választ megkeresésemre, így néhány csomó kivételével nem tudtam megtekinteni ezt a fondot.

Továbbá az sem könnyítette a kutatás folyamatát, hogy az iratok kikérésénél néhányszor előfordult, hogy másik fondból hozták ki a felkért csomót, így gyakran az aznapi második kikérésnél tudtam csak kézhez kapni a reggel vagy előző napon kért iratokat.

Végül az október 26-i római tömegközlekedési vállalat munkavállalóinak sztrájkját szeretném megemlíteni. Mivel a levéltár aszállásomtól viszonyítva messze volt (8,5 km), ezért azt tömegközlekedési eszközzel (metróval) közelítettem meg. Ezen a napon viszont az intézménybe vezető út nagy részét gyalog kellett megtennem és nyitás után pár órával sikerült megérkeznem a levéltárba, melynek következtében az aznapra tervezett iratoknak csak töredékét sikerült megtekintennem.

¹⁶ACS-AS0001-0002616. 65. b. S. No. f.

¹⁷ A kapcsolatfelvétel e-mail útján történt. Azonban ez sem ment zökkenőmentesen, ugyanis először a központi címükre írtam levelet (acs@beniculturali.it), melyre egy héten keresztül nem kaptam választ, azonban miután a kutatóterem címére írtam (acs.salastudio@beniculturali.it) másnap kaptam választ a fogadásomról.

¹⁸ Dr. Maria Letizia Sagú e-mail címe: marialetizia.sagu@beniculturali.it

A kutatás továbbfejlesztése:

Érdeemesnek tartom a kutatás folytatását, egyrészt mivel az iratanyag nagyságából következően nem csak az Általános ügyekkel kapcsolatos csomókat érdemes megtekinteni, hanem a városokhoz és szűkebb környezetükhöz tartozó dokumentumokat is, bár ezek a csomók nem tartalmaznak olyan arányú hungarikát, mint az első típusú iratok. Ezek teljes feltárása azonban akár több éves munkát venne igénybe.

Másrészt, amint fent említettem az Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (Ásatások; múzeumok, műtárgyak, szállítások; emlékművek) (1925-1928) című (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002615) fondot szükségesnek tartom megvizsgálni.

Ugyanis ebben az időszakban számos, a magyar történelemmel kapcsolatos dokumentum tárható fel. Például Római Magyar Akadémiával kapcsolatos iratok – amit 1927-ben alapítottak Klebelsberg Kuno minisztersége alatt, mivel a Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni; monumenti (Ásatások; múzeumok, műtárgyak, szállítások; emlékművek) (1908-1924) című (Levéltári azonosítója: IT-ACS-AS0001-0002613) fondban ennek az intézménynek a jogelődjével, a Fraknoi Vilmos által alapított Római Magyar Történeti Intézettel kapcsolatos dokumentumokat találtam.

Ennek az egységnek a teljes feltérképezése három hónap alatt akár majdnem teljesen megtörténhet (összesen 387 csomó) abban az esetben, ha minden kutatási napon hat bustát meg lehet tekinteni.

Publikációs lehetőségek:

Az iratok szerteágazó tematikája és a majd fél évszázadot felölelő időtartalma számos publikációs lehetőséget ad.

Elsőként emelném ki ezek közül a Palazzo Veneziában 1923-ban tartott kiállítást, melyet az Osztrák-Magyar Monarchiától Olaszországba került műtárgyakból állítottak össze. Ahogy az az első jegyzékből is látható, már az I. világháborút lezáró békeszerződésekre hivatkozva (Saint Germain (1919) és Trianon (1920)) kezdték el összegyűjteni azon tárgyakat, melyeket a

két utódállamtól követeltek az olasz hatóságok.¹⁹ A kiállítás történetének feldolgozása és bemutatása akár egy egész könyvet felölelő munka is lehet.

A Magyarországon eddig kevésbé ismert eseményt nem kutatták még, és muzeológiai szempontból is fontos lenne ennek publikálása. Ehhez azonban szükséges még hazai levéltárakban történő kutatás, a kiállítás katalógusának,²⁰ valamint olaszországi és magyarországi korabeli sajtótermékeinek áttekintése.

A másik kiemelendő iratanyag egy I. világháború alatt történt műkincsrablás dokumentumait tartalmazza, mely szerint a viláégés alatt magyarok Quero település esperesi templomából egy Giacomo Palma il Giovane által festett oktárképet szállítottak Magyarországra.²¹

Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni Dárday Dezső periratait, melyek szintén műtárgycsempészettel kapcsolatosak.²²

Fontosnak tartom ilyen irányú kutatás folytatását, ugyanis az I. világháború után nem „csak” a társadalom „mozdult meg” (mint azthazánkban is tapasztalható volt, miután az elcsatolt területekről tömegesen érkeztek az anyaország területére), hanem a műtárgyak is.

Érdemesnek tartom azokat az iratokat összegyűjteni és publikálni a magyarországi és az országtól elcsatolt területekről származó személyek által olasz intézményeknek felajánlott műtárgyakat, ide tartoznak:

- Dansky Mihály Zampierri (Fascicolo címe: 4- Affari Generali – 1922 – Budapest. Quadro del Zampierri offerto in vendita dal Sig. Michiele Dansky. – [4. Általános ügyek –1922 – Budapest. Zampierri festményét felajánlotta megvételre Dansky Mihály]),²³
- Schmanl Gottfréd (Fascicolo címe: 4. Affari Generali – 1921. Quadri offerti in vendita dal Dott. Gottfried Schmanl di Budapest. – [32. sz. dosszié: 4. Általános ügyek – 1921. A budapesti Dr. Gottfried Schmanl által vásárlásra felajánlott festmények])²⁴

¹⁹ACS-AS0001-0002613. 1154. b. 5. f.

²⁰MODIGLIANI, Ettore: *Catalogo della mostra degli oggetti d'arte e di storia restituiti dall'Austria-Ungheria. Roma - R. Palazzo Venezia.* Róma, Alfieri & Lacroix, 1923.

²¹ACS-AS0001-0002613. 1221. b. 8. f.

²²ACS-AS0001-0002613. 321. b. 16. f.

²³ACS-AS0001-0002613. 1094. b. 8. f.:

²⁴ACS-AS0001-0002613. 1094. b. 32. f.:

- Fejér József (Fascicolo címe: .: 2. Trento - 1927. Trento Museo Nazionale. Medaglia trentina di proprietà del Sig. Fejér József. Proposta di acquisto. – [1413. sz. dosszié:2. Trento – 1927. Trento Nemzeti Múzeum. Fejér József tulajdonában lévő trentói érme. Felajánlás megvásárlásra.]),²⁵
- Csáky -Pallavicini Izabella(Fascicolo címe: 2. Pola - 1933. R.[egio] Museo. Opere d'arte di proprietà della Cont[e]ssa Pallavicini Csaky – [2. sz. dosszié: 2. Pola – 1933. K.[irályi] Múzeum. Pallavicini-Csaky grófné műtárgyai]),²⁶
- Zakariás Sándor (Fascicolo címe: 4. Affari Generali - 1933. ~~Kaske~~—Kassa (così ce Casse) (Cecoslovachia). Dipinto offerto in vendita dal Sig. A. von Zakarias. – [Szám nélküli dosszié: 4. Általános iratok – 1933. ~~Kaske~~—Kassa (ma Casse) (Csehszlovákia) A. von Zakarias úr festményfelajánlása vételre]),²⁷
- Osztrovich József (Fascicolo címe: 4. Affari Generali - 1934. Antica moneta d'oro offerta in vendita dal sig. Giuseppe Osztrovich. – [150. sz. dosszié: 4. Általános iratok – 1937. Osztrovich József antik aranyérem felajánlása vételre]),²⁸

Azonban érdemesnek tartom ezt a kutatást más országokra kiterjeszteni, így ez egy nemzetközi képet adna, a magánszemélyeknél lévő műtárgyak milyen úton kerültek más államok közgyűjteményeibe.

Budapest, 2018. február 27.

Sóti Lajos

²⁵ACS-AS0001-0002615. 65. b. 1413. f

²⁶ACS-AS0001-0002616. 33. b. S. No. f.:

²⁷ACS-AS0001-0002616. 65. b. S. No. f.

²⁸ACS-AS0001-0002617. 112. b. 150. f.